

ROSKARLEN

Nr 2 2012

Storspoven i Norrtälje
kommuns odlingslandskap

Roskarlen

Årgång 34 2012. Nr 2, Supplement storspov

Roskarlen ges ut av Roslagens Ornitologiska Förening (ROF) och kommer ut med ett huvudnummer per år, samt tre ytterligare utskick.

Redaktion

Magnus Bladlund
Kristina Ottander
Lennart Larsson

Adress

Roskarlen
c/o Granberg
Näckrosvägen 6
761 51 Norrtälje

Copyright: Roskarlen, samt respektive illustratör eller fotograf.

Roslagens Ornitologiska Förening organisationsnummer 802 415-8175

(ROF) är en ideell förening verksam inom Norrtälje kommun, vars främsta syfte är att verka för och sprida information om fågelforskning, fågelskydd och naturvård.

Styrelse 2012:

Ordförande	Tobias Nilsson	0709 - 99 63 25	tobias@thatswe.com
Sekreterare	Magnus Bladlund	0176 - 104 49	magnusbladlund@tele2.se
Kassör	Bo Granberg	0176 - 139 71	bosse.granberg@gmail.com
Ledamot	Bill Douhan	018 - 38 70 89	bill.douhan@lm.se
Ledamot	Kristoffer Stighäll	0176 - 107 18	k.stighall@gmail.com
Ledamot	Kristina Ottander	0176 - 22 93 77	kristina.ottander@norrtalje.se
Ledamot	Micael Söderman	0176-149 59	micael.soderman@live.se
Suppleant	Yvonne Larsson	0176 - 22 34 53	yleyle@live.se
Suppleant	Ingrid Ehnström	0733-94 10 87	ingrid.ehnstrom@gmail.com

Valberedning

Christer Stighäll (sammanställande) 0176-181 17
Roine Karlsson, suppleant

Hemsida

<http://www.rofnet.se>

Mailadress

roskarlen@gmail.com

Medlemskap i ROF

Medlemskap 2013 (inkl. skriften)	150 kr
Juniormedlem (under 18 år)	50 kr
Familjemedlem (ingen skrift)	50 kr
Enbart skriften	60 kr

Bankgiro 5788-6426

Adress: Roslagens Ornitologiska Förening, c/o Granberg, Näckrosv. 6, 761 51 Norrtälje.

Tack till alla de som underlättat genomförandet av projektet! Särskilt tack till lantbrukare och markägare som deltagit, Bernt Axelsson som delat med sig av sina fotografier, alla de som gjort kompletterande inventeringar, och fr.a. Lennart Larsson som stått för rapportens layout!

Omslag Storspov, efter original av Magnus von Wright, 1828.

Storspoven i Norrtälje kommuns odlingslandskap

Vy över spoveviret i Östra Syninge. Foto Bernt Axelsson.

Tobias Nilsson

Roslagens Ornitologiska Förening tog 2011 ett initiativ till att inventera storspov i Norrtälje kommuns inland, samt till att undersöka möjligheterna till att skapa bättre förutsättningar för arten. Storspoven har tidigare varit en vanlig fågel i södra Sveriges odlingsbygd, men under de senaste decennierna har populationen minskat dramatiskt, som en följd av ett intensifierat jordbruk. De insatser vi nu gör tillsammans med intresserade lantbrukare, medan spovarna fortfarande finns i våra marker, kan vara avgörande för artens framtid i kommunen. Har arten en gång försvunnit är det däremot mycket svårt att få den att åter etablera sig.

Bakgrund

Ekologi

Storspoven, *Numenius arquata*, lägger ofta sitt bo i vallar eller trädor nära vatten (stora diken, åar, sjöar, hav) och sällan närmare än till skogskanter och dungar (Berg och de Jong, 2011). Den viktigaste födan på våren är mask, men när äggen kläckts livnär sig spovarna mer på insekter. Detta är den mest troliga

förklaringen till att honan, som oftast överger kullen inom tio dagar, vanligtvis har betydligt längre näbb (i genomsnitt 14 cm) än hanen (i genomsnitt 11,4 cm) (Berg, 1998). Eftersom att hanen ska vara kvar och försörja ungarna under den torrare delen av häckningsperioden har han förmodligen inte samma glädje av en

så pass lång näbb som honan har. Under häckningssäsongen kan både hona och hane upp-båda den karakteristiska drillen, men honan saknar de utdragna visslingarna som yttras under spelflykten (Berg, 1998).

Storspoven är mycket ortstrogen vilket betyder att paren, som oftast håller ihop under flera år, nästan alltid återvänder till samma plats för att häcka. På samma sätt återvänder de unga storspovarna till det område där de en gång kläckts. Detta får till följd att det tar lång tid för storspovar att etablera sig i nya områden. Trots restaureringar av flera svenska fågelsjöar, t.ex. Asköviken, Hjälstaviken och Tåkern har inte storspovarna återvänt dit. Däremot kan områden återkoloniseraras om arten förekommer i omgivningen (Berg och de Jong, 2011).

Hoten mot storspoven är av olika natur (Berg 1992a-b; 1993; 1994; de Jong och Berg 2001), men mycket tyder på att produktionen av ungar är för låg för att den ska kunna behålla stabila populationer i södra Sverige (Berg, 1992a; 1994; de Jong och Berg 2001). Historiskt sett är den omfattande dräneringen av åkermark i slättbygd den främsta orsaken till storspovens minskning, så ett sätt att gynna arten skulle kunna vara att bevara och restaurera våtmarker i odlingslandskapet (Berg och de Jong, 2011).

På både kort och lång sikt kan det vara förtjänstfullt att se till att bon inte förstörs under de två kritiska perioderna i början och slutet av häckningen. Många bon blir sönderkörda under vårsådden och om häckningar sker i vallodlingar är risken att den allt tidigare slättern innebär att hela kullar med ännu inte flygga ungar utplånas. Däremellan finns också en risk att bon körs sönder när vårsådden besprutas.

Studier har visat att under botiden spolieras häckningar i Svealand till 44 % av predation (kråkfåglar, rovfåglar, räv o.s.v.) och till 21 % av jordbruksaktiviteter under vårbruket (Berg, 1992a). Detta ger ett genomsnitt på

0,35 lyckade häckningar/par. Storspoven lägger fyra ägg och ungarna är borymmare. Efter kläckning är förlusten av ungar ca 80 % (Berg, 1992a) och ett par får ut i genomsnitt 0,25 flygga ungar per år (Berg, 1992a). Även om andelen återvändande vuxna fåglar är så hög som 85 %, skulle varje par, enligt Berg (1994), snarare behöva få ut 0,9 flygga ungar varje år, för att en population skulle kunna hållas stabil.

Förekomst

Svenska storspovar har idag sina främsta förekomster i jordbruksbygder med stor andel vallar och på måttligt betade strandängar. Storspoven var för femtio år sedan en vanlig fågel över hela Sverige och den kunde höras överallt i slättbygderna, idag är den vanligast i Norrlands kustland. Med intensifieringen av jordbruket har dock följt att populationen minskat med 30-49 % under de senaste dryga trettio åren (Ottvall, et al., 2008), och trots att populationen har stabiliserats under det senaste decenniet riskerar storspoven nu att försvinna helt från Mellansveriges åkermarker, i många områden är den redan helt försvunnen. Arten är rödlistad i Sverige och är av Artdatabanken klassad som Sårbar (VU).

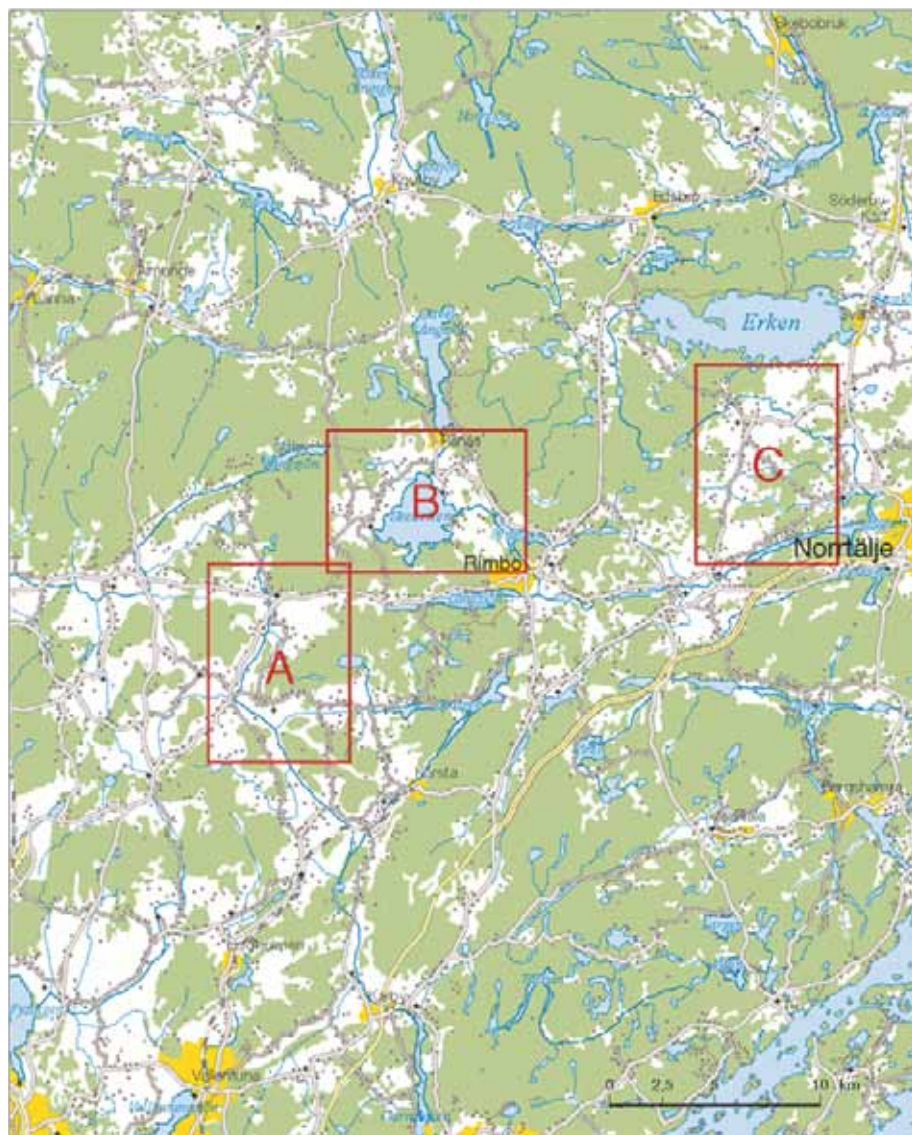
1998 sammanställde Åke Berg och Martin Tjernberg omfattande inventeringar av storspovarna i Uppland. Resultatet för Norrtälje kommun blev 7-9 revir, med fördelningen Lohärad 1, Skedviken 3-4, och Skepptuna/Gottröra 3-4 (man får utgå ifrån att Skepptuna inte räknas in eftersom att det tillhör Sigtuna kommun) (Berg, 1998).

Utöver denna inventering är dokumentationen av artens förekomst i kommunen bristfällig. Åke Berg har dock följt utvecklingen närmare i ett 51 km² stort slättnråde SO Uppsala. Enligt Berg (2010) ökade antalet par av storspov mellan 1985 och 1994 från 11 till 24 i detta område. Därefter sjönk antalet par till 12 år 2008.

Dessa inventeringsresultat är i allra högsta grad värda att ta i beaktande trots att de rör

ett område utanför kommunens gränser. Resultaten visar nämligen på ett samband med förändringar i markanvändningen. Ökningen av arealen träda mellan 1985-1995 verkar kunna förklara en del av framgången hos ar-

ten under den perioden. En lika tydlig minskning av arealen träda finns inte under perioden 1995-2008. Berg (2010) förklarar detta med att de permanenta trädorna som anlades i början av 80-talet under sina första år var mycket

Figur 1. Tre kärnområden för storspoven i Norrtälje kommuns odlingslandskap: A) Närtuna/Gotröra, B) Skedviken, och C) Syninge-Lohärad

attraktiva för storspovarna tack vare att de då hade en gles, varierad och naturligt etablerad vegetation. De ettåriga trädor som funnits under 2000-talet har inte varit lika attraktiva. En förklaring till detta skulle kunna vara att den naturliga vegetationen (ogräs) inte hinner etablera sig under våren på dessa trädor. Berg tar även upp förändringar i fördelningen mellan höst- och vårsådd som en trolig förklaring till populationsförändringarna. Andelen höstådd spannmål har ökat vilket också skulle kunna ha en negativ inverkan på häckningsframgången eftersom att spovarna mycket hellre födosöker på vårsådda spannmålsåkrar.

I Norrtälje kommun häckar storspoven regelbundet på ett fåtal platser i skärgården. I inlandet har dock inga häckningar bekräftats under perioden 2000-2010, men enligt Artdatabankens rapportsystem för fåglar har varnande föräldrar iakttagits vid fyra tillfällen under juni vilket indikerar att det finns ungar i reviret. Ett skäl till att några säkra fynd inte gjorts kan vara att det är mycket tidskrävande att hitta bon eller ungar. Med tanke på att det

görs ett tiotal observationer som indikerar häckning varje år kan man anta att lyckade häckningar förekommer årligen också i inlandet. Populationen i odlingslandskapet får dock betraktas som mycket bräcklig.

Tre kärnområden

Storspoven är som sagt ortstrogen, och den har väldigt specifika krav på häckningsplatsen. I kommunens inland görs de flesta observationerna i tre områden som är någorlunda tydligt avgränsade geografiskt. Dessa tre kärnområden (se Figur 1.) är markerna runt Skedviken i Fasterna, ett område som sträcker sig från Johannesberg i Gottröra, utmed Holmbroån, till Hederviksområdet i Närtuna samt ett område mellan Husby och Estuna söder om sjön Erken. På dessa platser skulle det vara möjligt att i någon mån påverka häckningsframgången och på så sätt stabilisera kommunens population. En metod för detta är att göra grundliga inventeringar i kärnområdena för att lokalisera bon i slutet på april/början av maj. Om man lyckas ringa in det område där ett bo finns kan

Födosökande storspov i Långripan. Foto Tobias Nilsson

man, genom dialog med lantbrukaren, se till att bon inte körs sönder under vårsådden, eller se till att särskild hänsyn tas under slåttern i de fall häckning sker i vallodling.

Syfte

Det övergripande syftet med detta projekt var att få en bättre bild av artens förekomst i kommunen, skapa bättre förutsättningar för storspoven i de områden där de fortfarande kan tänkas häcka, och att stärka artens population i kommunen. Tanken var att först och främst skaffa kunskap om förekomsten genom bl.a. riktade inventeringar, och sedan att göra insatser för att skydda arten i de fall där häckning konstaterats. En annat mål var att genom dialog med berörda lantbrukare skapa intresse för- och sprida kunskap om artens behov. Genom att göra lantbrukare medvetna om samband mellan brukningsmetoder och storspovens häckningsframgång skulle förutsättningarna för artens framtid i regionen kunna förbättras. Dialogen med lantbrukare kan dessutom vara av värde för fler arter då beståndet av svenska fåglar knutna till jordbrukslandskapet har minskat med ca 40% de senaste 30 åren (Ottvall m fl. 2009).

Metod

Ambitionen med projektet var från början att hinna med att kontakta alla berörda lantbrukare i de tre kärnområdena. Dessvärre dröjde beskedet om stöd till projektet så länge (9 maj) att det var knappt med tid för att kontakta lantbrukarna innan inventeringarna drog igång. Det skulle också visa sig att de berörda lantbrukarna egentligen var ganska få, samt att det var lätt att knyta och upprätthålla kontakten med dem.

Vårbruket drog igång tidigt detta år och det betyder ofta att spovarna klarar sig undan harvning och sådd i de fall de lägger sitt bo direkt på plöjen, på skiften som ska sås på våren. Förutsättningarna var på så vis goda, men det skulle visa sig att vårsådda skiften inte

verkade utgöra förstahandsvalet för våra spovar. Tre inventerare hade ansvar för inventeringarna i var sitt kärnområde. Alla hade haft tillgång till för arten specifik information om häckningsbeteenden. Källan till informationen var uppsatser och rapporter av Åke Berg, samt samtal med densamme.

Åke Berg har lång erfarenhet av forskning på storspovar, främst i Mälardalsområdet. Enligt dessa undersökningar skulle inventeringarna helst utföras under perioden 5-20 maj. Våra inventeringar drog igång redan i månadsskiftet. Ambitionen var att göra tre besök under den tidigare delen av häckningsperioden och två besök under den senare delen (juni-juli), då man skulle kunna få tillfälle att konstatera en genomförd häckning.

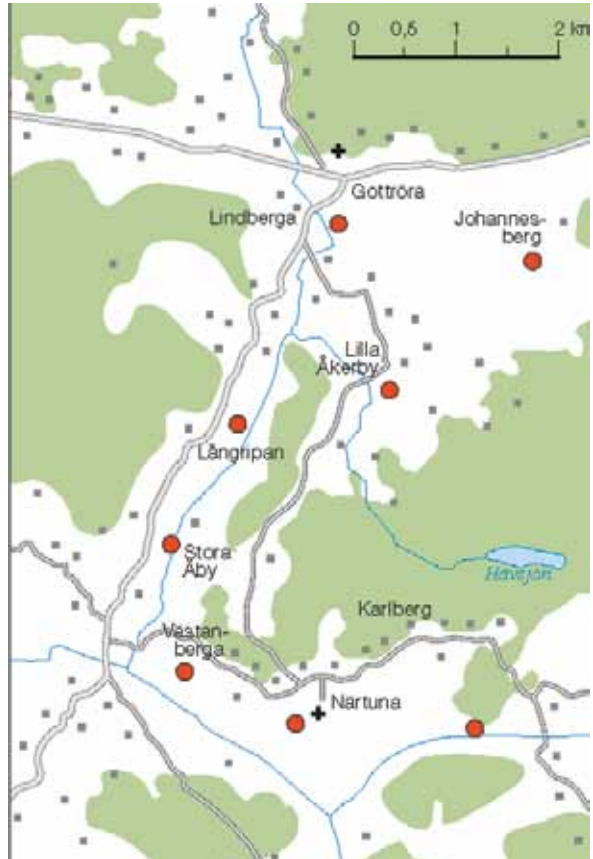
Inventeringarna under den tidigare delen av säsongen genomfördes under tidiga morgnar (oftast 06:00-10:00) då spovarna är mer aktiva. Lokaler som prioriterades var de som tidigare identifierats som bra spov-lokaler, och de som det gjorts observationer vid under samma vår. Vissa tips kunde också tas emot ifrån lantbrukare. Storspoven är en mycket försiktig fågel, som ändrar sitt beteende och sällan avslöjar vad som egentligen pågår i reviret när någon kommer för nära. Därför spanades större områden av från lämpliga platser, med hjälp av tubkikare, för att få indikationer på vilka skiften som bon kunde tänkas ligga i, kanske t.o.m. exakt position för bon. Ofta handlade det om att lokalisera fåglarna med hjälp av deras spelläte, och man fick nöja sig med att konstatera besatt revir. De senare besöken hade mer som syfte att kontrollera om vuxna spovar fanns kvar i reviren och om de i så fall betedde sig på ett sätt som indikerade att de hade ungar. Idealiskt är att promenera igenom området utmed diken och vändtegar, men man kan också iaktta vilken sorts reaktion, hos spovarna, en predator skapar i området.

Resultat

Ambitionen var från början att hitta eventuella tidiga etableringar på den åkermark som det skulle förekomma störningar från jordbruket i. Fåglarnas svårlästa beteende, och de oregelbundna observationerna gjorde dock att de första veckornas rapporter inte gav något omfattande underlag om häckningar och boplatser. Störningarna från vårbruket verkade inte vara något större problem för spovarna detta år, men eftersom att putsning och slåtter fortfarande kunde utgöra ett hot mot eventuella häckningar fick inventerarna instruktionerna att lägga ytterligare ett inventeringstillfälle i maj. Detta beslut grundades på högre priori-

tering av skydd av häckande fåglar än sena kontroller av häckningsframgång.

Målet var alltså att lokalisera boplatser i god tid, men dessvärre visade sig detta vara mycket svårare än vad vi innan kunnat föreställa oss. I områdena Närtuna/Gottröra samt Skedviken kunde dessa ändringar genomföras med ordinarie inventerare, men i Syninge-Lohärad fanns inte samma förutsättningar. Dock kunde vi kompensera detta med ett flertal besök runt månadsskiftet maj/juni, i de områden som fortfarande kändes aktuella (rapportörer: LL, BG och GS). När det gäller den norra delen – Lohärad – så var dessutom kontakten med den lantbrukare, som brukar största delen av dessa marker, hela tiden god och regelbunden.

Figur 2. Intressanta observationsplatser i området Närtuna/Gottröra.

Efter den extra satsning som gjordes på att hitta bon eller boplats var ambitionen att lägga endast ett besök under senare delen av häckningssäsongen. I området Närtuna/Gottröra gjordes sena besök av ordinarie inventerare vid samtliga lokaler där spovar noterats tidigare under säsongen. Vid dessa besök vandrade inventeraren utmed diken och vändtegar för att söka efter varnande föräldrar.

I området Skedviken fanns inte möjlighet att få till ett sent besök på tidigare aktuella lokaler med hjälp av ordinarie inventerare. Dock hade de flesta lokaler redan avfärdats som häckningsplatser. Svärtinge/Björkskog hölls under uppsikt av lokala ornitologer och en utförlig genomsökning gjordes 3 juli. Dessutom höll en lantbrukare koll på Mjölstagarädet, vilket han också skulle visa sig vara mycket lyckosam med. I området Syninge-Lohärad gjordes ett sent besök (30 juni) av ordinarie inventerare vid de lokaler som då fortfarande bedömdes som aktuella. På samma sätt som

tidigare fortsatte kontakten vara god med lantbrukaren i Lohärad. Utöver denna mer strukturerade bevakning hade projektledaren kontakt med markägare som på ett eller annat sätt var intressanta för projektet.

Närtuna/Gottröra

I området Närtuna/Gottröra sågs två eller möjligtvis tre par, men ingen ingen lyckad häckning konstaterades. Lantbrukaren i Stora Åby observerade dock ett bo 3 juni som 22 juni rapporterades ha blivit plundrat. Vid Lindberga gård i Gottröra var ett par mycket stationärt, och försvarade reviret mot t.ex. brun kärnhök. Projektledaren hade god kontakt med markägaren som den aktuella trädan tillhörde. Det var överenskommet att trädan inte skulle slås under den kritiska perioden, men dessvärre verkar det ha brustit i kommunikationen mellan markägare och arrendator. Den träda som alltså verkade kunna vara det skifte som spovarna valt att lägga boet i slogs

Figur 3. Intressanta observationer i området Skedviken.

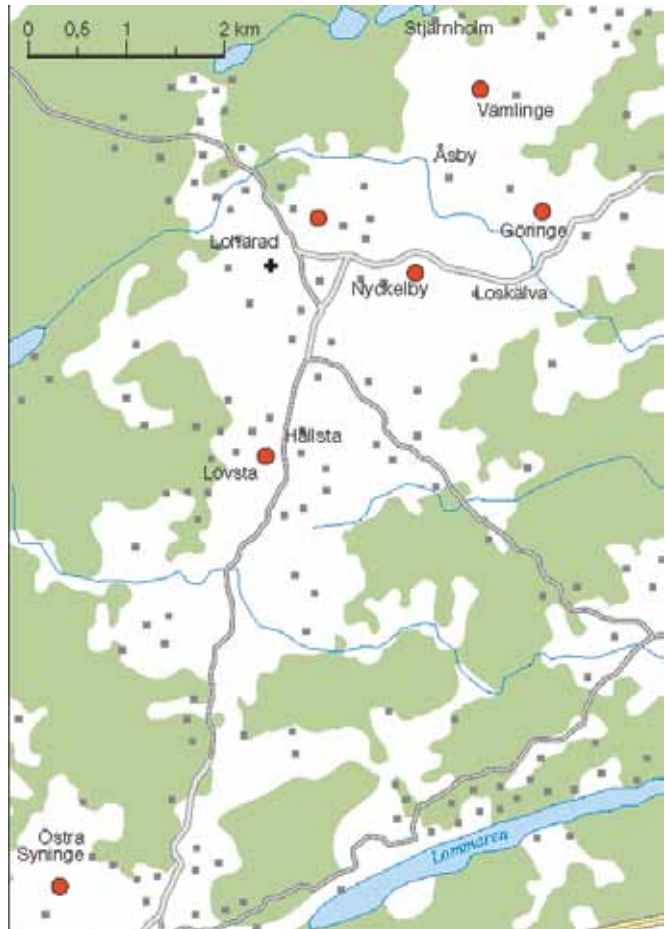
13 juni. Den 16 juni finns inga spovar i området. Det är dock inte säkert att själva slåttern varit orsaken till att häckningen avbrutits. Markägaren hade mycket goda intentioner och var bedrövad över det inträffade.

I Hederviksområdet sågs 11 juni det tredje paret, men det måste göras en reservation för att detta kan ha varit paret från det närliggande reviret Stora Åby, eftersom att observationen gjordes när Stora Åby-paret redan kan ha avbrutit sin häckning. Detta kan man bara spekulera i. Dock har en del observationer gjorts av ensamma spelande spovar, vilket ändå gör området intressant. Vid Lilla Åkerby höll en

ensam hane till under ett par veckor i början av maj. Sammanfattningsvis kan man alltså säga att ett par inledde en häckning och att ytterligare 1-2 par försökte häcka, samt att 1-2 revir var besatta. För intressanta observationsplatser se Figur 2.

Skedviken

I området Skedviken kunde en lantbrukare iaktta en kull på samma plats på Mjölstaggärdet som han under de två föregående åren observerat kullar av storspov på. Ett par sågs också utföra vad som misstänks vara ett ruvningsbyte på ett höstsått skifte i Svärlinge, och en

Figur 4. Intressanta observationer i området Syninge-Lohärad.

fågel observerades ruvandes på samma plats dagen efter. Fem dagar senare gjordes ett besök på lokalen för att göra ett försök att lokalisera boet och på så sätt kunna skydda det från den stundande besprutningen. Vid detta besök sågs dock paret para sig, och eftersom de inte låg på boet gavs planerna på bofynd upp. Paret sågs sedan 25 maj och en ensam spov syns 4 juni, men vid det sena besöket i början av juli dras slutsatsen att häckningen ej lyckades. Ytterligare ett par verkar ha gjort häckningsförsök i Rånäs där de observeras i början på maj. Dock görs ingen observation av av paret i närliggande Svärlinge/Björkskog under samma dag, så man kan inte utesluta att det rör sig om samma par. Både ordinarie inventerare och lantbrukaren noterar spel i Rånäsreviret. Resultaten ger sammantaget bilden av att ett par lyckas genomföra häckning och att ett annat par sannolikt åtminstone nått ruvningsstadiet. Ytterligare ett revir kan ha hållit ett par, men det kan också ha rört sig om en ensam fågel. För platser med intressanta observationer av storspovar se Figur 3.

Syninge-Lohärad

När det gäller området Syninge-Lohärad är resultaten inte alls lika tydliga. I Lohärad, eller närmare bestämt Göringe, ser en lantbrukare vid ett tillfälle ett par, dock oklart när denna observation görs. I Lohärad hörs annars två spovar spela samtidigt vid tre tillfällen under en lång period, 2 maj - 6 juni.

Tabell 1	Närtuna/Gottröra	Skedviken	Syninge-Lohärad	Totalt
Lyckad häckning	0	1	0	1
Påbörjad häckning	1	1	0	2
Par i revir	1-2*	0-1*	1	2-4
Ensam spov i revir	1-2*	0-1*	2-4	3-7
Totalt antal revir	4	3	3-5	10-12

Tabell 1. Sammanfattning av resultaten från alla tre kärnområden. *Ovisshet kring observationen, avseende om det rör sig om par eller en ensam individ.

Spel hörs dessutom från en mängd olika platser i Lohärad och det är svårt att bedöma hur många revir som egentligen hålls. I Östra Syninge observeras ett revir i början av maj. Samtidigt i Hållsta & Lövsta observeras spel vid ett enda tillfälle, vilket inte är någon riktigt klar indikation på att revir verkligen etablerats. Med utgångspunkt i dessa observationer kan man tänka sig att minst ett par, och minst två ensama spovar verkar ha hållit revir. Man kan sedan räkna på ytterligare högst två revir i hela området.

Det är som sagt mycket svårt att bedöma inventeringsresultaten. Lantbrukaren som kör på det mesta av markerna i Lohärad-området är mycket mån om spovarna. Han menar att de nu är tillbaka efter att ha varit försvunna i ett tiotal år. På de arealer han har vall tar han bara torrt hö, så risken att spov-kullar skulle bli utplånade i tidig slåtter är mycket liten. Däremot slogs vallen redan 8 maj på en angränsande gård. Projektledaren var i kontakt med markägaren som lovade att hålla utkik efter spovar vid slåttern på detta skifte. Under slåttern fanns inga indikationer på att det skulle ha funnits några storspovar i området.

För intressanta observationsplatser se Figur 4.

Sammanfattande resultat

Inom de tre kärnområdena verkar alltså endast ett par lyckats få ut ungar. Två par verkar ha fått sina bon plundrade eller misslyckats

på annat sätt, och ytterligare 2-4 par har försökt häcka utan att ha lyckats. Utöver dessa par har ytterligare 3-7 revir varit besuttna av ensamma spovar (se Tabell 1.). Av de observationer som gjorts verkar inte det stora hotet mot häckningarna vara störningar från jordbruket, även om slåttern som genomfördes i Lindberga kan ha varit orsaken till att paret övergav platsen. Ett fall av predation verkar mycket troligt och det finns anledning att anta att fler har förekommit.

Som tidigare nämnts var det knappt med tid för att etablera kontakter med samtliga lantbrukare, men det skulle ju snart visa sig att endast några få var aktuella för projektet. Samarbetet med dessa fungerade mycket bra, och det var i många fall mycket inspirerande kontakter som knöts. Vissa brukare hade mindre intresse, men det fanns aldrig någon ovilja till samarbete. Flera kontakter utvecklades till relationer som kommer att göra arbetet med jordbruksfåglar i kommunen både roligare och lättare i framtiden.

Diskussion

Resultatet av inventeringarna ger en bild av att situationen skulle kunna vara något bättre än vad som förmodats om man ser till antalet revir (10-12). Om man kikar på resultaten från inventeringarna 1998 (7-9 revir) så ser de ganska lika ut, med undantag för det området i Lohärad som endast hyste ett revir, jämfört med denna inventerings resultat med 3-5 revir (Berg, 1998). Det är inte säkert att jämförelsen håller eftersom att vi inte vet exakt vilka arealer som inventerades då, men den är hur som helst inte helt ointressant.

Antalet revir och häckande par är en viktig aspekt av undersökningen, en annan viktig aspekt är häckningsframgången (antalet flygga ungar). I det här fallet kunde endast en kull konstateras. Om man utgår ifrån att storspovar i våra delar av landet lyckas till 35 % med sina häckningar, så låter ju en kull i det undersökta området väldigt lite. För att nå upp

till den produktion av ungar som är normalt i dessa delar av landet skulle åtminstone två par lyckas med sina häckningar om man räknar med att de tre kärnområdena hyser sex till sju par. Detta genomsnitt på 35 % är dock förmodligen alldeles för lågt för att en population ska kunna förbli stabil, med tanke på att dödligheten är så hög som 80 % bland kläckta ungar. För att en population med sex par ska hållas stabil bör enligt Bergs (1994) siffror sex ungar komma på vingarna varje år. Detta skulle t.ex. kunna vare fallet om alla sex par lyckas med sin häckning och en unge i varje kull lever tills det att den är flygg, alltså att tre av fyra ungar (nästan 80 %) prederas efter kläckning. En annan möjlighet är att två av sex par lyckas med sina häckningar och att de lyckas få sex av sina åtta ungar på vingarna. Båda dessa scenarier, som ger >0,9 flygga ungar per par år, är ganska osannolika med tanke på den genomsnittliga framgången som Berg (1992a) forskning visar på.

De observationer som gjorts har som sagt inte visat på att just störningar från jordbruket skulle vara det stora hotet mot storspovarna i området. Enligt Berg (1992a) spolieras 44 % av all häckningar genom predation, och det verkar vara just predation som är det stora problemet för spovarna i Norrtälje kommuns odlingslandskap. Att diskutera vilka arter som kan tänkas påverka spovarnas häckningsframgång är kanske inte meningsfullt, men man kan ändå drista sig till att nämna några arter som skulle kunna vara intressanta. Vissa arter av predatorer verkar ha tilltagit i antal i de aktuella delarna av kommunen under de senaste åren. Lantbrukare vittnar om att tranor och vildsvin snabbt blir fler. Vissa menar också att intresset för jakt på grävling är mindre nuförtiden. Detta skulle kunna vara ett problem. Författaren till denna rapport har själv observerat både tranor och vildsvin som drar fram i små grupper på åkrarna under storspovens häckningsperiod. I ett område i Närtuna patrullerade fem tranor, som inte häckade, åkrarna under hela säsongen. Hur detta påverkar markhäckande fågelarter

kan man bara spekulera i. Dock lär det finnas samband mellan förekomsten av dessa tre nämnda arter, samt kanske fr.a. andra som rödräv och kråka, och den framtid som våra storspovar går till mötes i Norrtälje kommuns odlingslandskap. När det gäller hänsyn i jordbruket är det lätt att tro att det inte finns så väldigt mycket att göra med tanke på hur liten inverkan från aktiviteterna på åkrarna verkar ha varit. Detta får dock anses vara ett felaktigt antagande. Med en så pass bräcklig population kan någon, eller några få lyckade häckningar vara förutsättningen för att populationen ska kunna hållas stabil. Det vore därför mycket olyckligt om man inte skulle fortsätta arbeta för att förskona de få par som försöker från att få sina bon sönderkörda. Särskilt med tanke på hur högt predationstrycket verkar vara. Enstaka par som räddas undan kan vara avgörande för populationens framtid. Utöver hänsyn vid jordbruksaktiviteter har självklart också strukturella förändringar en stor inverkan. Förutom mindre intensivt brukad vall kan mer träda i områden med enbart intensiv spannmålsodling ge bättre förutsättningar för arten (Berg, 2010).

Det bör också nämnas att det har varit hoppfullt och intressant dels att höra från en lantbrukare att han observerat lyckade häckningar på samma plats de senaste tre åren, och dels att höra från fler lantbrukare att storspoven är tillbaka efter lång tids bortavaro. Det vittnar också om att lantbrukare bryr sig om situationen och gör egna iakttagelser. Om man ser på de två mest intressanta fynden - ungarna på Mjölstagarädet och boet på Stora Åby - så var dessa observationer baserade på lantbrukarens egna iakttagelser. Många ornitologer skulle säkert ifrågasätta lantbrukarna trovärdighet som rapportörer, men efter samtal med dem råder inga tvivel om att dessa rapporter är trovärdiga och användbara.

Storspoven är en stor fågel som häckar på stora öppna ytor. Den har varit tvungen att utveckla sofistikerade metoder för att inte avslöja sina förehavanden under häckningarna, så

för att kunna studera arten i fält krävs enorma tidsresurser om ambitionen är att t.ex. lokalisera bon. Med tanke på dels hur besvärlig storspoven är att inventera och dels vilket intresse och lantbrukarna i detta projekt har visat för arten, så framstår det som alldeles uppenbart att det är mycket mer förtjänstfullt att etablera samarbeten med lantbrukare, än att anlita ornitologer för att förhindra häckningar från att bli spolerade. Lantbrukarna själva är en enorm resurs och de har sällan något emot att arbeta självständigt med naturvårdande åtgärder. Vissa kan t.o.m. uppleva det som onödigt att låta ornitologer lägga tid på att leta när de själva vet exakt var de har sina spovar.

För övrigt kan nämnas att hittills har fyra av de berörda lantbrukarna tackat ja till att delta i ett projekt som har som mål att vända sånglärkans kraftigt minskande populationstrend. Det ska bli mycket intressant att återuppta kontakten med lantbrukare inför storspovs-säsongen 2012. Ambitionen hos Roslagens Ornitologiska Förening är att utveckla det befintliga samarbetet och långsiktigt försöka förbättra förutsättningarna för storspoven, och även andra fågelarter knutna till vårt odlingslandskap.

Referenser

- Berg, Å. 1992a. Factors affecting nest site choice and reproductive success of Curlews *Numenius arquata* on farmland. *Ibis* 134:44-51.
- Berg, Å. 1992b. Habitat selection by breeding Curlews *Numenius arquata* on mosaic farmland. *Ibis* 134:355-360.
- Berg, Å. 1993. Food availability and foraging success of Curlews *Numenius arquata* in different farmland habitats. *Ornis Fennica* 70:22-31.
- Berg, Å. 1994. Maintenance of populations and causes of population changes of Curlews *Numenius arquata* on farmland. *Biological Conservation* 67:233-238.
- de Jong, A. och Berg, Å. 2001. Storspoven i Sverige. Resultat av riksinventeringen 1999. *Vår Fågelvärld* 2/2001:6-16.
- Berg, Å. och de Jong, A. 2007. Storspov. I. Tjernberg, M. och Svensson, M. (red) *Artfakta. Rödlistade ryggradsdjur i Sverige* (pp 271-274). *Artdatabanken, Uppsala*.
- Berg, Å. & de Jong, A. (2011). *Numenius arquata*, storspov. *Artfaktablad, Artdatabanken, SLU, Uppsala*.
- Ottvall, R., Edenius, L., Elmberg, J., Engström, H., Green, M., Holmqvist, N., et al. (2009). Population trends for Swedish breeding birds. *Ornis Svecica*, 19, 117-192

Spelande spov vid Västberga. Foto Tobias Nilsson.

Appendix – Inventeringsresultat

Rapportörer:

Jan Andersson (JA), Bernt Axelsson (BA), Bo Granberg (BG), Lennart Larsson (LL), Magnus Liljefors (ML), Tobias Nilsson (TN), Helge Röttorp (HR), Roland Sjölander (RS), Gert Straschewski (GS), Ake Österberg (ÅÖ)

Närtuna/Gottröra

Hederviken

20/5 1 ex födosöker ensam vid Närtuna k:a (ÅÖ)

22/5 1 ex spelar och födosöker S gården Västberga (TN)

2/6 1 ex spelar vid Närtuna k:a (TN)

8/6 1 ex S om gården Karlberg (TN)

11/6 2 ex födosöker vid Öbacken och drar se-

dan tillsammans mot Västberga (TN)

16/6 Inga spovar noteras i Västberga (TN)

27/6 Inga spovar noteras. Lång promenad från Eriksdal till Öbacken, och tillbaka (TN)

Stora Åby

22/5 Parning V gården Stora Åby (ML)

3/6 Lantbrukaren hittar ett bo när han sprutar på höstsådden (TN)

22/6 Boet tomt, utan spår efter äggen, enligt lantbrukaren (TN)

3/7 Inga spovar noteras i området när det söks igenom (TN)

Lantbrukaren berättade att spovarna varit borta i 3-4 år och att de dök upp igen i år, den 10 maj.

Lindberga och Johannesberg

1/5 2 ex i höstsådd (RS)

2/5 2 ex tillsammans i höstsådd (TN)

6/5 1 ex jagar bort brun kärrhök över skifte i träda och uppehåller sig hela tiden till det samma (TN)

7/5 2 ex omkring trädan, 1 ex spelflyger sporadiskt (TN)

22/5 1 ex, troligtvis hane (TN)

10/6 2 ex tillsammans och en ensam individ födosöker på golfbanan enligt personalen där (TN)

13/6 Trädan putsas

16/6 Inga spovar noteras i Lindberga när området söks igenom (TN)

16/6 1 ex födosöker och spelar sporadiskt på golfbanan (TN)

Lilla Åkerby Håsta och

Långripan

2/5 1 ex på Långripan (troligtvis hane) (TN)

15/5 1 ex spelar på höstsådd intill träda (TN)

16/5 1 ex spelar runt samma plats. Kom vid ett tillfälle dragande in från Långripan (TN)

22/5 Ingen spov noteras i Lilla Åkerby, men 1 ex närmare Håsta (TN)

16/6 Ingen spov noteras i området när det söks igenom (TN)

Skedviken

Storbol och Uggelnäs

30/4 1 ex spelar i Storbol (misstänkt sträckare) (JA)

2/5 Inga spovar (JA)

Nyputsad träda vid Lindberga i Gottröra. Foto Tobias Nilsson.

4/5 Inga spovar noteras i området (JA)
26/5 Inga spovar noteras i området (JA)
Markägaren hade inte observerat någon spov i området

Mjölstagarärdet

9/5 2 ex födosöker vid Målbäckens utlopp (HR)
15/5 1 ex födosöker vid Målbäckens utlopp (HR)
Vid midsommar observerar lantbrukaren 3 ungar. Han är mycket intresserad av djurlivet på gården och har väldigt bra koll på t.ex. raphöns och spovar. Han säger att det är tredje året i rad som han ser ungar på samma ställe intill sjön.

Rånäs

30/4 1 ex spelar mellan Rånäs gård och Rånäs station (JA)
2/5 Inga spovar noteras i området (JA)
4/5 2 ex i par landar på vall mellan Rånäs gård och Rånäs station (samma dag tomt i lokalen SO) (JA)
26/5 Inga spovar noteras i området (JA)
Lantbrukaren har observerat spel i området.

Svärlinge och Björkskog

17/4 1 ex varnar när det dyker upp en rödräv i Björkskog, (HR)
24/4 1 ex födosöker i Björkskog, (HR)
26/4 2 ex i par i Björkskog, (HR)
29/4 2 ex i par. Hanen spelar och jagar bort kråka, (HR)
30/4 2 ex i par + 1 ex i området, (JA)
2/5 2 ex i par, (JA)
9/5 2 ex i ruvningsbyte (?) i Råby (RS)
10/5 1 ex ruvar och 1 ex ses födosöka i området (RS)
15/5 Parning i området (den dagen vi har bestämt oss för att försöka lokalisera boet) (HR,TN, RS)
16/5 Par syns och spel hörs i Råby på morgonen och ett par (troligtvis samma) syns även i Björkskog på kvällen (RS resp. HR)
17/5 1 ex spelar i Råby, över åkermarken mot Granby (HR)
20/5 Spel hörs från Råby (HR)

22/5 2 ex födosöker i Råby (RS)
24/5 1 ex syns i Råby (RS)
25/5 2 ex födosöker i Råby (RS)
26/5 1 ex ses ensam i Råby och 1 ex hörs senare spela under förmiddagen (JA)
27/5 Spel hörs från V Björkskog (HR)
31/5 Inga spovar noteras i området (RS)
2/6 Spel hörs från V Björkskog (HR)
3/6 Spel hörs från V Björkskog (HR)
4/6 1 ex ses mellan Björkskog och Svärlinge (RS)
3/7 Inga spovar noteras vid genomsök (TN)

Syninge-Lohärad

Östra Syninge

2/5 1 ex hörs spela (BA)
6/5 1 ex spelar vi inflygning och födosöker hela morgonen (BA)
13/5 Inga spovar noteras i området (BA)
28/5 Inga spovar noteras i området (GS)
29/5 Inga spovar noteras i området (GS)
30/5 Inga spovar noteras i området (GS)
30/6 Inga spovar noteras i området (BA)

Hållsta och Lövsta

2/5 Inga spovar noteras i området (BA)
6/5 1 ex hörs spela vid mellan Hållsta och Lövsta (BA)
13/5 Inga spovar noteras i området (BA)

Lohärad

2/5 2 ex hörs spela från området kring Lohärads k:a kl 7 (BA)
2/5 1 ex hörs spela vid Loskälva kl 10 (BA)
6/5 1 ex hörs spela vid från området kring Lohärads kyrka kl 7-9 och 09:30 flyger en spelande spov in från VNV och födosöker vid Åsby för att senare dra sig tillbaka VNV (BA)
10/5 1 ex hörs spela mellan Vämlinge och Stjärnholm (LL)
10/5 1 ex hörs spela mellan Loskälva och Nyckelby (LL)
13/5 2 ex hörs spela från området kring Lohärads k:a (inget hörs från Hållsta) (BA)
27/5 1 ex observeras SO Nyckelby by (LL)

Födosökande spov i Syninge. Foto Bernt Axelsson

31/5 1 ex hörs spela i Stjärnholm (LL)

31/5 1 ex hörs spela i Nyckelby (LL)

6/6 1 ex hörs spela nära Göringe (BG)

6/6 2 ex hörs spela ifrån två olika delar av
Loskälva (RS)

30/6 Inga spovar noteras i området. Tyst

trots besök av både brun kärrhök och kråkor
i området. (BA)

Lantbrukaren är mycket mån om spovarna.
Han menar att de varit borta i något decen-
nium, men att de är tillbaka nu. Observerade
ett par i Göringe.

”The home of farmland breeding birds was shaped by humans, and can be made hostile or hospitable by the choice of humans. When given adequate options to choose from, Eurasian curlews are likely be able to match their changing world.”

Adriaan de Jong

Roslagens Ornitologiska Förening
i samarbete med Norrtälje kommun och
Länsstyrelsen i Stockholms län

